

ЦЕНЕН ИСТОРИЧЕСКИ ПОГЛЕД ВЪРХУ МЕТОДИКАТА НА ОБУЧЕНИЕТО ПО БЪЛГАРСКИ ЕЗИК

Иван Чолаков. (2016). *Зараждане и развитие на методиката на обучението по български език (от Освобождението до началото на XX век)*.

Пловдив: УИ „Паисий Хилендарски“

Диана Иванова

Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“

Наскоро появилата се книга на Ив. Чолаков *Зараждане и развитие на методиката на обучението по български език (от Освобождението до началото на XX век)* представлява задълбочено изследване върху въпроси, свързани с началните стъпки и развитието на методиката на обучението по български език.

В нашето съвремие актуалните проблеми в областта на методиката са предмет на постоянни дискусии, но дълго време встрани от изследователския интерес оставаха проблеми, свързани с началните етапи от нейното създаване и развитие. Недостига на проучвания по тази проблематика отбелязва още преди повече от три десетилетия Ст. Кабасанов – задача, която остава неизпълнена, но и без да е загубила своята актуалност до днес.

В такъв аспект авторът сполучливо се е насочил към разработка, в която разкрива една по-малко позната страна от историята на обучението по български език откъм методическата му страна. Актуалността на проблематиката, модерният поглед с оглед на равнището

на съвременните постижения в областта на методиката на обучението по български език представят този труд като иновативен с поставеното начало и с перспективата, която се дава за проучване и на по-нататъшните ѝ етапи.

Книгата се състои от увод, три части, заключение и библиография. В увода авторът изтъква мотивацията си за избора на темата и се аргументира с липсата на цялостен и системен труд върху въпроса за историческия развой на методиката и обособяването ѝ като самостоятелна теоретико-приложна област. Представена е концептуалната основа на изследването, като се посочват неговият обект и предмет, целите и задачите, както и хронологичната му рамка. Прави се обстоен критически преглед на основни публикации по дадената тема, проследява се състоянието на проучванията по методика на обучението по роден език и хода на нейното развитие. Посочват се използваните методи и похвати в работата.

Текстът е изключително информативен – с оглед на целите и задачите на изследването са проучени достатъчен брой източници, които дават напълно обективна картина за състоянието на методическата наука в нейния начален период. Отбелязват се приносите на съвременни изследователи, занимавали се с различни методични проблеми (Ст. Кабасанов, Р. Русинов, К. Димчев и др.). Авторът не отминава нищо съществено по темата и като отчита връзката и приемствеността с предосвобожденския период, разглежда първите поцеленасочени разсъждения на възрожденските ни просветители, изложени в скромните им буквари, читанки и граматика.

Целите на изследването и поставените задачи са ясно очертани и точно формулирани от автора, като вниманието му е фокусирано върху най-значимите въпроси, свързани с обучението по български език, които вълнуват следосвобожденските деятели на образованието и науката. Авторът отбелязва, че проучването обхваща темпоралния отрязък от Освобождението до началото на ХХ век, който се приема и за начален период в развитието на методическата мисъл в България (с. 6).

И. Чолаков познава отлично състоянието на проучванията по дадената проблематика в българската и чуждестранната методическа литература, както и общотеоретичните въпроси, свързани с различни научни области – педагогика, дидактика, методика на обучението по български език, езикознание, история, социология и др. Проучени са многобройни изследвания от по-ранни периоди, както и съвсем нови, вкл. и от последните години. Успехът на работата се дължи на ясно очертаната рамка на изследването, добре заложената теоретична основа, информираност по отношение на литературните източници. В тази насока може да се отбележат и широката библиографска осведоменост на И. Чолаков по отношение на източниците, които влизат в обсега на проучването, осмисленият прочит на тези извори и оригиналната интерпретация на различните авторски становища. Задълбоченият анализ на материалите осигурява извеждането на собствени тези, на обективни обобщения и изводи на основата на богата фактология и аргументация.

Можем да отбележим и добрата ориентация на автора при избора на подходящи методи и съответния инструментариум за постигане на поставените цели и задачи, както и прецизно и коректно използване на терминологичния апарат. В работата са приложени комплексно дескриптивно-аналитичният и съпоставителният метод (в диахрония и в синхрония), използвани са и други изследователски похвати.

Процесите и дейностите, свързани с преподаването на роден език, са разгледани в контекста на обществените и културните процеси на един от най-важните периоди от българската история – периода от Освобождението до началото на XX век, когато с възстановяването на българската държавност и създаването на българските образователни институции се обръща сериозно внимание на науката за езика, а заедно с това и на методиката на обучението по български език.

В първата част на книгата „Кратък преглед на образователното дело до началото на XX век с оглед на обучението по български език“ (с. 20 – 81) се прави преглед на образователното дело от Освобождението до началото на XX век с акцент върху обучението по български език. В нея се проследява процесът на формиране на методическата мисъл в следосвобожденска България въз основа на задълбочен анализ на *първите методически издания*, представени в широк културноисторически и социокултурен контекст: училищно дело, образователна система, училищно законодателство, образователна политика на Княжество България и на Източна Румелия (до Съединението) и на *основните учебници и помагала*, използвани в обучението по български език в периода от 1878 до 1910 г., и др.

Втората част на монографията („Начало на методическата литература за обучение по български език“) е посветена на началната фаза от развитието на методиката на обучението по роден език и на най-важните за този период методически разработки. Авторът посочва характерните за епохата черти на този тип литература – компилативност и синкретизъм. Наред с това той подчертава и голямата полза от тях за образователното дело, тъй като тези първи методически ръководства пренасят в България актуалните и най-напредналите педагогически и методически постижения на Европа.

Изтъква се също, че този период минава под знака на осъзнатата задача да се създадат подходящи методики и помагала по български език, както и повишаване на езиковедската компетентност на преподавателите по роден език. Като типологична характеристика на анализиранията методическа литература са посочени изразенията критицизъм и полемичният тон в периодичния печат. Най-често в центъра на оживените дискусии се оказва емблематичната фигура на Ал. Т. Балан (автор на *Българска граматика за долните класове на средните училища* (1898) и *Български език. Методична граматика* (1899)) и на редица други трудове, чийто предмет е повишаване на квалификацията

на учителите и качеството на учебните помагала по български език), чиито заслуги в образователното дело са обективно отразени от И. Чолаков.

От многобройните ръководства и пособия, издадени до 1910 г., И. Чолаков прави представителна извадка и коментира само онези от тях, които са допринесли за развитието на методиката на обучението по роден език и които имат отношение към строителството на българската книжовна норма. В тази част той ясно е очертал процесите и тенденциите, отразяващи връзката между учебната и методическата литература, която все по-настоятелно търси своето място в българския образователен дискурс.

Съвсем основателно сред заслужилите труженици в образователното поле авторът поставя Д. Мишев, издал едни от най-търсените от учителите учебници, събрани под общо заглавие *Ръководство по български език в три курса* (1887), преиздадено през 1895, и Ат. Илиев, написал първия системен синтаксис, който придобива популярност и получава добри отзиви от страна на критиката: *Синтаксис на българския език в гимназиите, реалните, семинарните, педагогическите и общинските главни училища и за самоука* (1888).

Разгледани са също и учебници, които обслужват обучението в началното училище: на П. Първов – *Нов начин за преподаване българска граматика на I, II, III отделение според програмата в Българско* (1885); на училищния инспектор Н. Алтънков – *Начална граматика и сборник от материали за писмени упражнения по матерний език (по Тихомирова и Польсона) за трето и четвърто отделения от първоначалните народни училища според програмите в Княжеството и Источна Румелия; Кратко ръководство за употреблението на препинателните знакове съставено за долните класове* (1886) на Ст. Заимов; *Ръководство по правописа на българския език* (1896) в три части: „Звукословни и етимологични бележки“, „Синтактични бележки“ и „Препинателни знакове“ (1896) на Кл. Карагюлев.

Обстойно и задълбочено авторът коментира силните и слабите страни на посочените учебници и помагала, но обективно посочва тяхното място и значение в новосъздаваната методическа литература.

Последната част на монографията – „Типология на методическите възгледи в периода от Освобождението до началото на XX век“, има подчертано теоретичен характер. Тя съдържа анализ на съществуващите през разглеждания период възгледи, очертаващи съдържанието, концептуалната основа и актуалната научна стойност на оформящата се област методика на обучението по роден език. Тук авторът групира различни методически възгледи, изложени в методическата литература от Освобождението до началото на XX в., като проследява приемствеността на някои идеи, неотричани и все още прилагани в съвременната методика, и посочва доказателства и примери в тази насока. Съответно търси допирни точки и типологични черти, близки до съвременната методика.

В изказаните в предговорите на школските учебници авторски становища И. Чолаков намира достатъчно доказателства за присъствие на методически идеи и възгледи по методически въпроси, отбелязва се и необходимостта от теоретично осмисляне на идеи, съществуващи в европейската практика и модерната дидактика. Той доказва, че наред с прагматичния аспект на обучението по български език се търсят и познания за езика – принцип, възприет и в съвременната методика. В концептуалните насоки на първите български методични пособия и осъзнатата връзка на езиковото обучение с цялостното оформяне на личността и нейната успешна реализация авторът долавя типологични прилики със съвременни методически принципи. При прегледа на ранните и съвременните методики И. Чолаков намира сходство между тях при прилагането на индуктивния метод, чрез който се предотвратява самоцелното наизустяване на граматичните правила, а се разчита на създадените умения за решаване на комуникативни задачи в определени ситуации.

Стегнато и с конкретни факти авторът представя обвързаността на историческия развой на методиката на обучението по български език с историята на българското образование в контекста на създадената държавност и прилагането на една съвършено нова държавна езикова политика. Посочени са и други фактори, които благоприятстват бъдещото развитие на методиката на обучението по български език, а именно – участието на университетски преподаватели и академични учени в образователния процес от началната до най-високата му степен чрез изготвяне на учебници. Както отбелязва И. Чолаков, успехите в немалка степен се дължат и на правилната позиция да се съчетава теорията с прагматиката, което води до постепенното обособяване на методиката като наука (с. 226).

В заключението са представени най-важните обобщения и изводи, проистигащи от цялостното изследване на процеса на появата и развитието на методиката на обучението по български език. Анализите и изводите в изследването показват задълбочената теоретична подготовка на автора. Посочените приноси са обективни, те отразяват резултатите от проучването и са изведени на основата на анализирани източници, както и на задълбочения авторски прочит, уместна интерпретация и анализ. Респектираща е и библиографската осведоменост на автора, който е използвал богата научна литература от български и чуждестранни автори, от класически източници до най-нови изследвания по разглежданата проблематика. Езикът е богат и в издържан научен стил.

Представеният труд има приносен характер в много насоки: той е първото монографично изследване върху въпроса за зараждането на методиката на обучението по български език – проблем, който авторът основателно свързва с процесите на институционализация на обучението по български език и съответната държавна политика.

Анализирайки най-ранните методически ръководства, авторът дава личната си оценка по отношение на техните предимства и недостатъци, с което очертава ясно движението и насоките на развитие на методическата мисъл в България в нейния начален етап на развитие.

Друг принос на монографичния труд е анализът на процесите на рецепция и влияние на най-значимите педагогически направления и школи (главно немски и руски) върху българската методическа литература през този начален период, с което я доближават до европейските постижения в тази насока.

Приносен момент е и очертаната приемственост спрямо възрожденската методологична мисъл, от една страна, както и надграждането и развитието на тези идеи в перспективата на модерното време.

Като заключение можем да добавим, че книгата съдържа научни и научно-приложни резултати, които представляват оригинален авторски принос в областта на историята на методиката на обучението по български език. Надяваме се, че това значимо и новаторско изследване ще намери широк кръг читатели.

A VALUABLE HISTORICAL PERSPECTIVE ON THE METHODOLOGY OF BULGARIAN LANGUAGE TEACHING

✉ **Prof. Diana Ivanova, DSc.**
Plovdiv University „Paisii Hilendarski“
24, Tsar Asen St.
Plovdiv, Bulgaria
E-mail: dpivanova@abv.bg